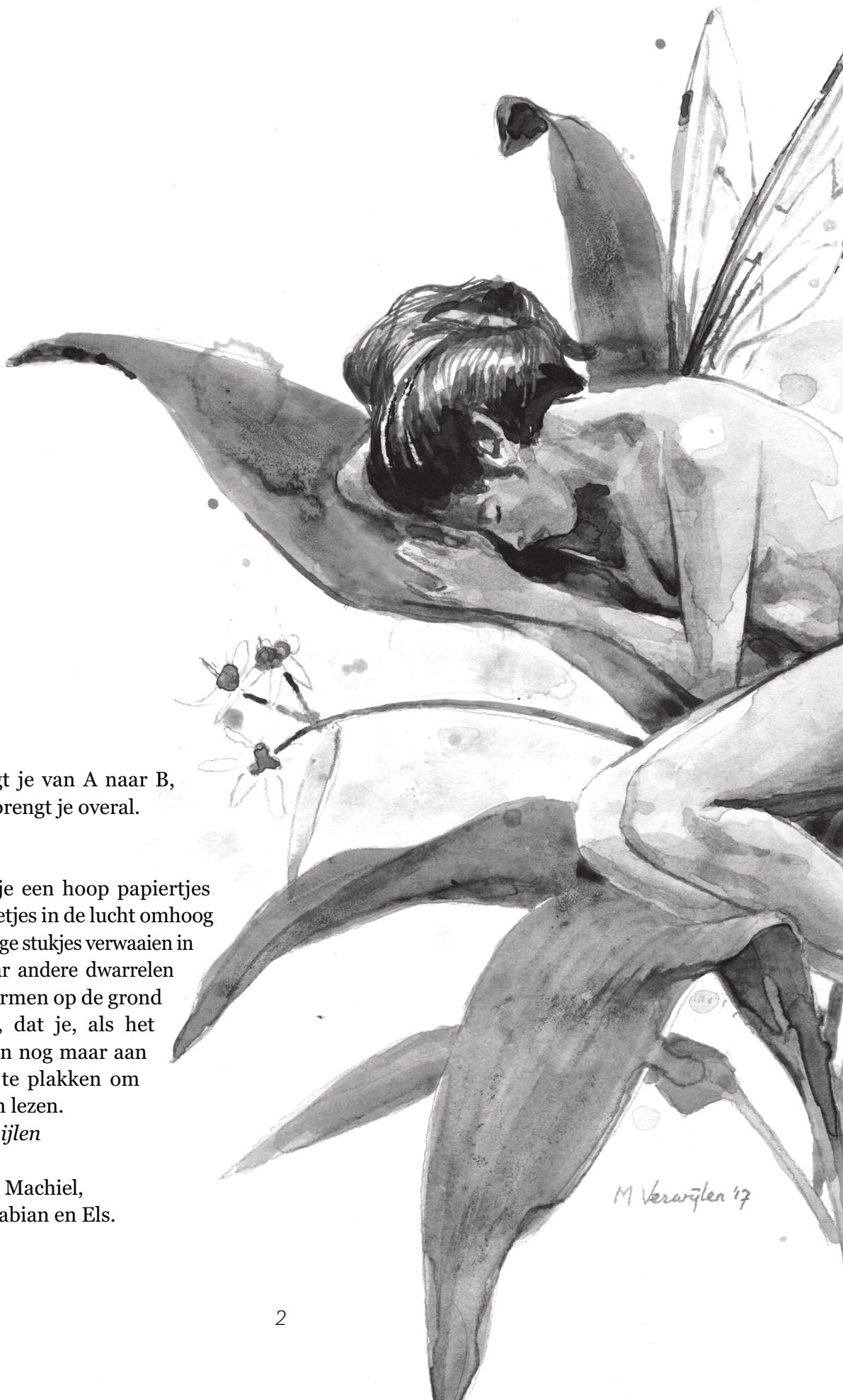

Marcel Verwijlen

De juffrouw zonder kop
en andere verhalen

Uitgeverij Boekenplan

Logica brengt je van A naar B,
verbeelding brengt je overal.

Einstein

Het is alsof je een hoop papiertjes
met losse ideetjes in de lucht omhoog
werpt. Sommige stukjes verwaaien in
de wind, maar andere dwarrelen
omlaag en vormen op de grond
een patroon, dat je, als het
goed is, alleen nog maar aan
elkaar hoeft te plakken om
het te kunnen lezen.

Marcel Verwijlen

Voor Sander, Machiel,
Marjolijne, Fabian en Els.

De juffrouw zonder kop **en andere verhalen**

Tekst en illustraties Marcel Verwijlen
Uitgeverij Boekenplan
Vormgeving hoenenenvandooren.nl
ISBN 978 90 8666517 4

Ondanks dat de nodige zorg aan de totstandkoming van dit boek werd besteed, is het niet uitgesloten dat in verhalen of illustraties onvolkomenheden, ongerijmdheden of zelfs onjuistheden voorkomen. Hiervoor de verontschuldiging van de schrijver/illustrator, maar het is goed mogelijk dat hier elfen in het geding zijn.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd door middel van druk, fotokopieën, geautomatiseerde gegevensbestanden of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de schrijver/illustrator.

Inhoud

Elfen	6
Elfen in Midden-Limburg	10
De tocht der reuzen	12
Hoe Hoosden ontstond	14
Pleuranten	16
Zwarte Els en Grauwe Wilg	18
Knokkellopers	19
Pas op voor de Hort	20
Hort met handtas	22
Munnichsbos	23
De loden kabouter	26
Het molenmanneltje van Melick	28
Mandragora	30
't Haokemenke	50
De Heksenlinde van Klein Paarlo	52
Hakhoutmanneltjes	82
De man met de Zeiss	84
De grachtelt van Daalenbroeck	90
Wolfje	92
De zwarte en de witte molen	100
Varkensmedaillons met paddenstoelen	102
De juffrouw zonder kop	105
Elektriciteit in Melick	107
Ontmoeting bij de basiliek	110
Boter, kastanjes en eieren	112
Waarom in Montfort een nieuwe kerk verscheen	116
Zwart goud	118
Hellepthee	126
Hocus pocus	128
Ouder	156
Het walburchtmanneltje van Rothenbach	158

Elfen

Elfen: in de lucht voortlevende zielen der afgestorvenen, geesten van ongedoopte kinderen of overleden heidenen. Wanneer een mens sterft, komt een elf tot leven!

Mensen zien elfen bij voorkeur als fantastische luchtwezens, met name als jonge vrouwen of onschuldige kinderen gedacht. In hun beleving dragen ze mutsjes van vingerhoedskruid, slakkenhuisjes of eikeldopjes op hun hoofdjes. Ze kunnen toveren, en praten met dieren. Met hun tere vlindervleugels fladderen ze rond bloemen en besteden hun elfentijd – hoe oud wordt een elf eigenlijk? – aan het verzamelen van honing, het plukken van meidoornbessen en het strooien van bittere hobbloemen op graanzolders.

Hoe schril steekt dit beeld af tegen de werkelijkheid. Het wordt hoog tijd de zoete sprookjesbubbel door te prikken en elfen weer naar het evenbeeld van de mens te scheppen, want er zijn rotzakken bij. Om te beginnen de vleugels: kitsch, fake, opsmuk! Van zichzelf hebben veel elfen wel vleugels, maar het zijn niet de schubachtige die vlinders bezitten. Elfen hebben vliesachtige vleugels, die eerder lijken op die van vliegen. 's Zomers stelen ze de mooie vleugels van vlinders, trekken hun eigen bloedeloze vliesjes uit en plakken de nieuwe met dennenhars aan hun onooglijke stompjes vast. Ze bewegen wat met hun schouderbladen en stijgen op. Het gebeurt allemaal meer door toverij dan op spierkracht. Om de vleugels te testen houden ze onderling wedstrijden. Om elkaar heen klapwiekend vliegen ze steeds hoger, totdat één het opgeeft. Af en toe kun je zelfs zien dat er drie een wedstrijd wie-vliegt-het-hoogst houden. Het gaat er bikkelhard aan toe. Iedereen kan dit in zijn eigen tuin waarnemen. 's Zomers stoppen elfen de aren van muizengerst in de kleren van verliefde stelletjes die zich in gras neervlijen. De aarnaalden kruipen door de mouwen omhoog, om krieuwelend aan de halsopening weer tevoorschijn te komen. Het gras wordt daarom ook wel kruipertje genoemd.

Vroeg in het voorjaar stoeien elfen graag tussen de krokussen. 'Verfromfraaien' heet dat in elfentaal. 's Morgens vind je de krokussen – die de vorige dag nog zo mooi uit de grond priemden – verkreukeld, geknakt en gebroken terug. Verontwaardigd tjilpen huismussen in de haag over zoveel vandalisme.

Elfen verzamelen de zaden van allerlei planten. Maarts viooltje en stinkende gouwe bijvoorbeeld. Ze eten de mierenbroodjes die daaraan vastplakken, en laten vervolgens de zaden op andere plaatsen weer vallen. Zo helpen ze bij de verspreiding van deze plantjes. Maar mensen noemen zulke planten onkruid en schoffelen ze om.

Elfen weten dat tuiniers zich ook vreselijk kunnen ergeren als ze hun schoffels tegen stenen stoten. Is 't 't tikken tegen metaal wat hen irriteert, of het idee dat uit stenen niks groeit? Elfen willen dat soort dingen tot op de bodem uitzoeken. Daarom gooien ze stenen in zulke nette tuinen:

om te doorgronden waaraan tuiniers zich ergeren. Vaak rapen de ijverige schoffelaars in hun opruimwoede de stenen op en gooien ze over de heg in de tuinen van hun buren. En de buren gooien ze op hun beurt weer terug. Zo zaaien elfen verdeeldheid. Maandenlang, nee, jarenlang, kunnen ze genietend toezien hoe burenruzies ontstaan en zich als bloemkolen ontwikkelen.

Jammer genoeg zijn er tuiniers die het spelletje op den duur moe worden, en hun perkjes tot stenen woestijn omvormen, waaruit vogels, vlinders en elfen verdwenen zijn. Ze hoeven niet meer naar buiten en zijn van alle gesprekken over de heg af. Begin daarom nooit met stenen rapen, je houdt er nooit meer mee op. En wilt u elfen terug in uw tuin? Schaf dan het handige boekje 'Hoe lok ik elfen en kabouters naar mijn tuin, en hoe raak ik ze weer kwijt?' aan. In dit alleraardigst gidsje van G. Rasmussen vindt u behalve een beschrijving van alle in Nederland in tuinen aangetroffen elfen- en kabouter soorten, een lijst van elfen- en kabouterplanten en nuttige tips hoe ze te kweken en weer uit te roeien.

Elfen zitten dus graag mensen dwars. Ze konkelen, manipuleren en toveren. Elfenbedrog is heel vervelend, maar je begint er niks tegen.

Een aparte groep vormen de waterelfen. Ze leefden vroeger in waterputten, waarin ze traag en met gerimpelde huiden en zuignapvingers over de bodem rondkropen. Hun ogen puilden uit: ze moesten het kleinste beetje licht dat daaronder doordringt, benutten. Omringd met voorwerpen die ongewild

of gewild in de putten waren terechtgekomen, telden ze de hele dag gierig hun schatten en deden het zwarte wateroppervlak boven hen bewegen. Met het verdwijnen van de putten verdwenen ook de waterelfen. Nu zijn ze schaars te noemen en alleen nog aan te treffen in vergeten moerassen. In de bijgevoegde tekening is in de achtergrond nog een enkele in waterverf betraapt.

Niet beter is het gesteld met huiselfen. Elk huis waarin het kierde had vroeger wel een of meerdere huiselfen. Ze huisden in de voorraadkelder, waar ze achter de weckglazen zaten, of hokten in het vat met zuurkool, waar ze zuur de winters doorzaten, om in het voorjaar weer tevoorschijn te komen en het leven van de bewoners te verpesten. Wanneer het stormde spookten ze door de spouwen, die toen nog niet geïsoleerd waren.

Vroeger openden huiselfen terwijl de bewoners boven op één oor lagen te ronken de klokkenkasten. Ze klommen naar binnen en gingen, oren dichtgestopt, aan de slinger hangen. Een hele nacht konden ze zo blijven schommelen. Wanneer ze 's morgensvroeg wakker werden, liep de klok achter. Ze verstopten zich en wachtten tot de bewoners beneden kwamen, om de heer des huizes – want klokken opwinden deden meestal de mannen – helemaal van slag te horen roepen: 'Nu loopt die verdomde klok weer achter, en al weer elf minuten, het is alsof de duvel er mee speelt!' Stilletjes zaten de elfjes dan in hun vuistjes te lachen: ze hadden weer goed getimed.

Toen de moderne tijd aanbrak en elektriciteit in de huizen haar intrede deed, lieten elfen vaak gloeilampen kapot springen en stoppen doorslaan. In die begintijd van de stroom brandden soms hele meterkasten uit, want elfen schijnen een hekel aan kunstlicht te hebben. De komst van elektrische apparaten betekende de nekslag voor huiselfen. Vooral na de Tweede Wereldoorlog ging het snel. Massaal verdwenen ze in de gulzige stofzuigermonden van propere huisvrouwen, die in hun opruimwoede met alles en iedereen korte metten maakten. Het is vooral daarom dat huiselfen grotendeels uit moderne woningen zijn verdwenen.

Gloeilampen, weckglazen, zuurkool in het vat en opwindbare klokken zijn verleden tijd. Nu maken elfen zich op andere wijzen kenbaar. Want wie heeft niet wel eens last van een storende telefoon? Of blokjes op de tv? Of het gevoel dat wanneer hij op internet surft iets of iemand stiekem meekijkt. Omdat elfen esoterische wezens zijn, hebben ze last van alle energieën die door lucht en grond zoemen. Daarom storen ze de signalen.

Elfen kunnen dus je computer hacken. Daag ze daarom niet uit. Een wachtwoord als *eLF;trol&11@ is vragen om moeilijkheden.

Omdat ze de frequenties van gsm'etjes zo goed meekrijgen, kunnen elfen gesprekken meeluisteren en ongevraagd ingrijpen in het mensengeluk. Ze veroorzaken het lichte vlinders-in-je-buik-gevoel als je verliefd wordt, en zorgen er voor dat je als je een blauwtje loopt buikpijn krijgt.

Zo halen elfen allerlei onzin en kwaadkolder uit. Laat niemand je wat anders wijsmaken.

Elfen in Midden-Limburg

Als je de rivier volgt die door het land van Roerdalen meandert, zie je dat deze bij de basiliek van Sint Odiliënberg een hoek van negentig graden naar het noorden maakt. Op deze plaats sloot vroeger een zuidelijker gelegen aftakking opnieuw op de Roer aan; het oude moerasbos Hoosden verraadt nog waar dit gebeurde. Aan het einde van de laatste ijstijd smoorden stuifduinen deze stroom. Een drassig terrein ontstond, waarin latere overstromingen de oude riviermeanders verborgen. Uiteindelijk verviel de stroom tot de rustig kabbelende Vlootbeek die we vandaag kennen.

Dat de Roer vroeger flink meanderde, kun je noordelijk van deze stuifduinen nog terugzien in het rivierdal. Terwijl ze haar loop verlegde, liet ze hoefijzervormige reliëfs in het landschap achter, restanten van vroegere oeverranden.

Op de overgang van rivierdal naar hogere delen vestigden zich mensen. Ze bouwden op de rivierdalranden en legden akkers landinwaarts aan. Schapendriften waaierden uit over de heide, en in de bossen wroetten varkens naar eikels. Naar de rivier toe lagen de weiden en hooilanden. De gronden waren in gemeenschappelijk bezit.

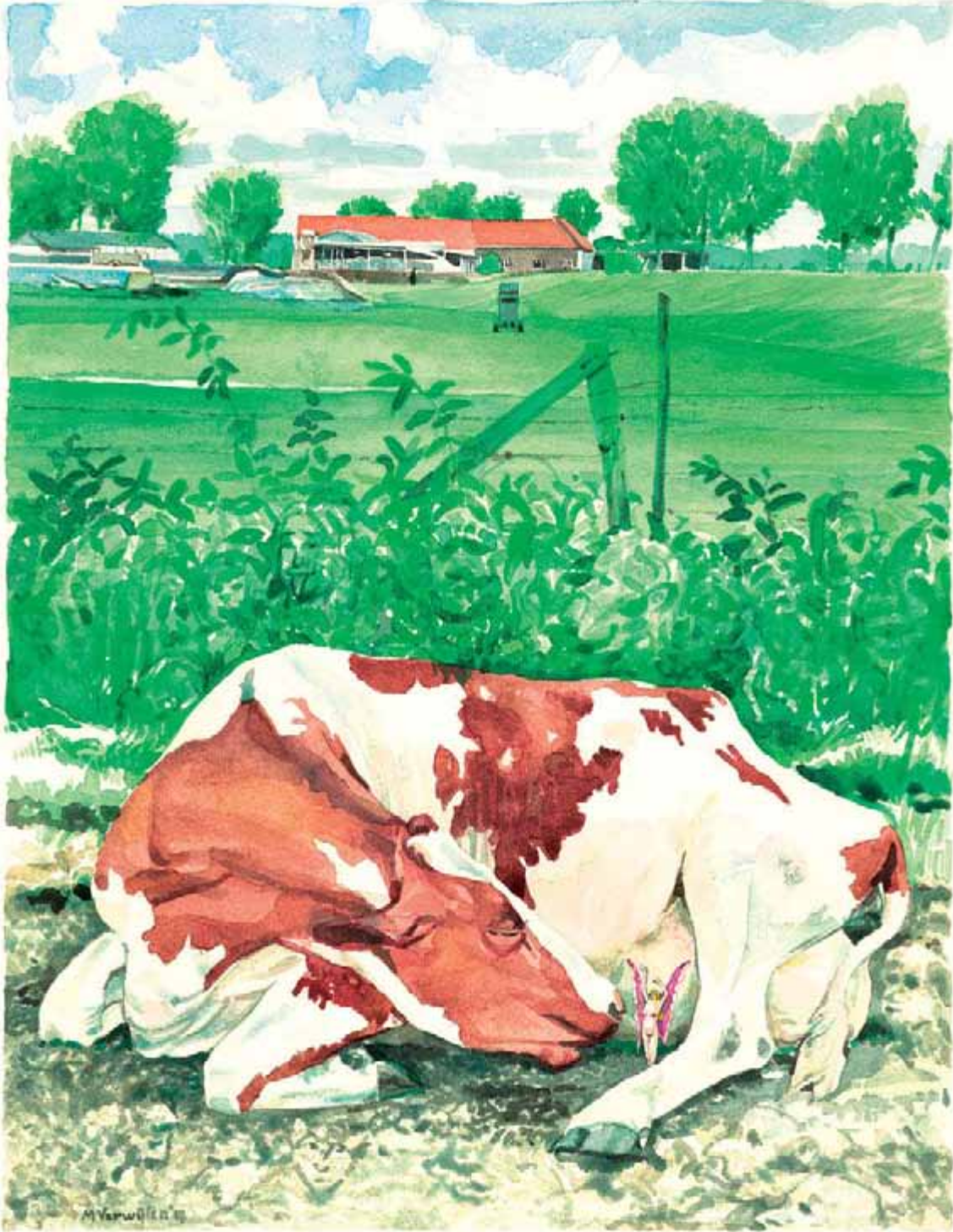
Tussen de akkers en heide plantten de mensen ter bescherming ondoordringbare wallen van doornstruiken en bomen. Kruiden konden er welig tieren en vogels hun nesten bouwen, insecten zoemden er in de zomer.

Tegenwoordig zijn de oude landschapspatronen grotendeels verdwenen. Het ijzeren verband van mens, akker en vee werd doorbroken, het landschap ging op de schop. Schapendriften zijn er niet meer en de reliëfs die de rivier achterliet, zijn door tractoren weg geploegd. Verharde wegen doorkruisen nu het eens zo gevarieerde landschap en leiden langs verkavelde akkers en weilanden, groen en vlak als biljartlakens, de blik naar de horizon. Daar werpen de hoge gebouwen van de stad al een hebberige blik op het land terug.

En toch kunnen we ze in dit onttoverde land nog aantreffen: elfen, gedroomde wezens uit het tussenrijk van waak en slaap. Toen de natuur nog luisterrijk en magisch was, de mensen de jaren en eeuwen nog niet telden, en jaren en eeuwen de mensen niet, volgden ze de mens al. In een grillige boomwortel, het knappen van een twijg, de schaduw van een schichtig hert, of het ophalen van een neus, wanneer iemand denkt dat hij vos ruikt, zijn ze manifest. Als we willen, kunnen we hun aanwezigheid nog voelen. Ze bevolken de moerassen en stuifduinen, het bos en de heide en nemen bezit van hun bronnen, akkers, beken en rivier. Ze bewonen de oude kastelen en kerken en dorpen en kennen hun bewoners beter dan zij hen.

Elfen zagen Romeinen over heerbanen marcheren, Angelsaksische bisschoppen het land kerstenen en Gelderse graven steden stichten en kastelen bouwen. Spaanse en Staatse legers trokken aan hun ogen voorbij, en Oostenrijkers en Fransen en Belgen en Duitsers. Terwijl het gebied de gesel van al die doortrekkende en bezettende en deserterende soldaten moest ondergaan, en roversbenden en bokkenrijders er huishielden, overleefden elfen en gaven geen krimp.

In perioden van christendom en kritisch denken – deze grote verdwijningstruc van de verbeelding – voerden ze een marginaal bestaan in kerkelijke kapitelen, in verhalen rondom kachel en vuur en in kinderprentenboeken. In Midden-Limburg vonden ze een refugium, een laatste toevluchtsoord. Wie er oog voor heeft ziet hun sporen overal. Horsten en slenken ontstonden niet vanzelf: reuzen

vormden het landschap door hun gespeel, gespit en geploeter. Graaf Reinald van Gelre had het nooit zes jaar lang volgehouden als gevangene in de Grauwert als hij niet in gezelschap van een elf was geweest, en zonder spoken had de mooie Catharinakerk van Montfort er nog gestaan. Het zijn enkele van de vele momenten waarop elfen en andere fabelwezens hun invloed op het landschap en de geschiedenis deden gelden.

Dit boek wil de geschiedenis vanuit elfenperspectief schrijven, de menselijke verbeelding herwaarderen en de aardige en ook minder aardige elfen het podium bieden dat ze verdienen.

*De tocht
der reuzen*

Mikael
1997-19